

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ρι, μὲ ἓνα ἄρωμα ἐξαισίας θλίψεως, σ' ὅ,τι καλλίτερο παρήγαγε στὰ τελευταία του ἔτη ὁ Γκόζης, παρὰ ἢ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη, ἀλόκληρη ἢ ψυχὴ του, ἢ πονεμένη καὶ μυστικιστικῆς, ἢ ξηνητεμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ποῦ δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν νοσταλγῆ σὰν ἓνα χαμένο παράδεισο:

Π.

Τέχνη καὶ Σοσιαλισμός

Τὰ ἄρθρα τοῦ φίλου μου κ. Βάρναλη — στὴ «Νέα Ἑστία» γιὰ τὴν Τέχνη («Ἡ ἀξία τοῦ Σολωμοῦ ἔργου») — μοῦ φαίνεται πὼς μποροῦνε νὰ δημιουργήσουνε μιὰν ἰδεολογικὴ παρεξήγηση, ποῦ θὰ πρέπει νὰ τὴν προλάβουμε: τὴν παρεξήγηση πὼς οἱ ἰδέες τοῦ κ. Βάρναλη γιὰ τὴν «*apocrité*» στὴν Τέχνη (Τέχνη χωρὶς ἠθική) εἶναι ἰδέες σοσιαλιστικῆς.

Κι' ἄλλοτε μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ πῶ στὸν ἀγαπητό μου φίλο, δταν ἔβγαλε τὸ βιβλίο του γιὰ τὸ Σολωμό, πὼς, ἀφοῦ θέλει νάνα κομμουνιστὴς κ' ἀφοῦ ἢ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη τὸν ξέρει γιὰ τέτοιον, δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρίζεται πὼς «Ἡ ἐχτίμηση τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων (ἢ ἐπιδιοκμασία ἢ ἀποδοκμασία τῶν) κανονίζεται ἀπὸ τὴν καθαρὰ αἰσθητικὴ τους ἀξία» κ' ὅτι εἴ ἠθικὴ, φιλοσοφικὴ (ἢ γνωσιολογικὴ) παιδαγωγικὴ (ἢ ὠφελιμοστικὴ) ἀξία τοῦ περιχομένου δὲ λογαριάζεται.

Ἀπορῶ μάλιστα ν' ἀκούω τὸ σύντροφό μου ποιητὴ νὰ δηλώνῃ κατηγορηματικὰ πὼς ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα εὐτε ἢ Ψυχολογία, οὔτε ἢ Ἠθικὴ, οὔτε ἢ Αἰσθητικὴ, οὔτε ἢ Ἱστορία τῆς Τέχνης, οὔτε ἢ Κριτικὴ Τέχνης καὶ Λογοτεχνίας κάνουνε πᾶ σύγκριση.

Νομίζω πὼς τὸ ζήτημα ἢ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη ἢ τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς καὶ ὠφελιμοστικῆς στὴν Τέχνη, δὲ λύθηκε ἀκόμη, συζητεῖται καὶ θὰ συζητεῖται μέχρις ὅτου μὰ γενικώτερη ρύθμιση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων ἐπιτρέψει στὸν ἄνθρωπο νὰ λύσῃ καὶ τὸ ἴσῃ αὐτὸ ζήτημα τοῦ πολιτισμοῦ του: Τὸ σκοπὸ τῆς Τέχνης.

Ἐνα ζήτημα ποῦ ὁ Βολταίρος τὸ θεωροῦσε ἀπὸ τὰ ἅλῃτα κ' ἐπάνω στὸ ὁποῖο μεγάλοι ἄνθρωποι σὰν τὸν Τολστόη, σὰν τὸν Γκαίω κ' ἄλλους γράφανε βιβλία γιὰ ν' ἀποδείξουν πὼς ἢ αἰσθητικὴ τελειότητα εἶναι καὶ ἠθικὴ τελειότητα, πὼς Τέχνη καὶ Ἠθικὴ εἶναι ἀλληλένδετες, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κερδιστῇ μὲ ἀντάρες ἀπὸ τοὺς σημερινούς μας «ῥωσοπαθεῖς» τοὺς «εἰστέτα», τοὺς «ἠδονιστὴς». Σήμερα ἴσα-ἴσα εἶναι ἢ ἐποχὴ, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ Τέχνη χωρὶς τὴν πίστη σ' ἓνα ἰδανικό.

Δὲν ὑπάρχει δέβια ἀμφιβολία, ὅτι εἴ Τέχνη ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἀρχίζει ἢ ἐκφρασῆ καὶ ὅτι ἅμια ἢ ἐκφραση εἶναι ἐλαττωματικὴ, Τέχνη δὲν ὑπάρχει. Μὰ ἢ Τέχνη ἐξαοριέται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ θέματος, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν κ' ἀπὸ τὸ βάθος τῶν συναισθημάτων. Μεγάλες ἰδέες ἐκ-

φρασμένες μὲ τέχνη ἀποτελοῦν τὸ τέλειο (λ. χ. Σολωμός). Μέτριες ἰδέες, ἢ ἰδέες ποῦ δὲν εἶναι πηγαῖες, ἐκφρασμένες μ' ὄση δῆποτε τέχνη, ἀποτελοῦν τὸ μέτριο (Γκόζης).

Ἄλλὰ δὲ θέλουμε νὰ συζητήσουμε σήμερα μὲ τὸ Βάρναλη ἐπάνω σ' αὐτὲς τὶς γενικότητες. Θέλουμε νὰ τὸν κάνουμε νὰ προσέξῃ πὼς ἢ αἰσθητικὴς τῶν ἰδεῶν γιὰ τὴν Τέχνη τὸ ν ε φ έ ρ ν ο υ ν σ έ ἀ ν τ ί φ α σ η μ έ τ ῖ ς μ α ρ ξ ῖ σ τ ῖ κ έ ς τ ο υ π ε π ο ι θ ῆ σ ε ῖ ς καὶ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θεωρῆ τὶς ἰδέες του γιὰ «ἐπαναστατικὴς» ἢ νὰ μιλῇ γιὰ τὴν Τέχνη καὶ γιὰ τὸ Σολωμό ἀπὸ ἀποψη δῆθεν ἐπαναστατικὴ, προκαλώντας ἔτσι μιὰν ἀναρχία ἰδεολογικὴ. Δυστυχῶς γιὰ τὸ Βάρναλη καὶ γιὰ μᾶς τοὺς σοσιαλιστὴς, οἱ «ἰδεαλιστὴς» (ἀτομιστὴς) κριτικοὶ τοῦ Σολωμοῦ εἶναι συνεπῆς μὲ τὶς ἀπόλυτες ἰδέες τους γιὰ τὴν Τέχνη. Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Γιάννη Ἀποστολάκη δὲν εἶναι καθόλου ἐμὰ ἀρλούμπια, οὔτε παρερημνεία τοῦ Σολωμοῦ ἀλλὰ τὸ μοναδικὸ ποῦ γράφηκε γιὰ τὴν πραγματικὴ ἀξία τοῦ Σολωμοῦ ἔργου, κ' ἂν θάχαμε οἱ σοσιαλιστὴς ν' ἀπαντήσουμε κάτι στὸ βιβλίο αὐτό, εἶναι μόνο ν' ἀνατρέψουμε ἄσα ἄδικα γράφει — ἀπὸ ἄγνοια — κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Νὰ τοῦ ἀπαντήσουμε ἀκόμη ὅτι ὁ Σολωμός, στὴν Ἑλλάδα ἔβλεπε τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι στὶς ἰδέες του καὶ στὰ αἰσθηματὰ του δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ἀντισοσιαλιστικὸ, ποῦ θὰ ἐμποδίσῃ τὸν αὐριανὸ βαθὺ κριτικὸ ν' ἀποδείξῃ πὼς ὁ Σολωμός θὰ ἦταν ἀνθρωπιστὴς-σοσιαλιστὴς ἂν ἤξερε τὸ σοσιαλισμὸ. Τὸ ἔθνικιστικὸ ντύσιμο τῶν σολωμικῶν ἰδεῶν δὲν ἔχει ἄλλη σημασία ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ φροσέματος μᾶς ἐποχῆς.

Ἐνας «κομμουνιστὴς» ἓνας σοσιαλιστὴς — δηλαδὴ ἓνας μαρξιστὴς — μπασμένος καλὰ στὸ νόημα τῆς κοσμοθεωρίας του ὥστε καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Τέχνης νὰ βρισκεται μέσα του σὲ ἰ δ ε ο λ ο γ ῖ κ ῆ ἐ ν ό τ η τ α μ' ὄλα τ' ἄλλα, εἶναι ὑποχρεωμένος νάχη γιὰ τὴν Τέχνη καὶ τοὺς καλλιτέχνες τὴν ἀκάλαυθῃ ἀντίληψη:

ἘΟ Χέγγελ — πνευματικὸς πατέρας τοῦ Μάρξ — πιστενε πὼς ἢ ἀλήθεια κ' ἢ ὁμορφιά εἶναι συνώνυμες. Πιστενε πὼς τὸ ὠραῖο εἶναι ἢ ἐκδήλωση τῆς ἰδέας. Οἱ ὁπαδοὶ του πιστευαν μάλιστα πὼς ἢ ὠραιότητα εἶναι αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ ἰδέα αὐτοεκφρασμένη. Κι' ὁ Μάρξ πρόσθεσε σ' αὐτὰ πὼς ἰδέα κ' ὁμορφιά, ἠθικὸς καὶ αἰσθητικὸς κόσμος εἶναι καθρεφτίσματα τοῦ ὕλικου κόσμου: ὅπως λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μὰ ἰδέα χωρὶς νὰ προσηγηθῇ ἢ ὕλικὴ ἀνάγκη, ποῦ τὴ δημιουργεῖ, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ «ἐκφρασις» (Τέχνη) χωρὶς νὰ καθρεφτίξει τὴν ἰδέα, ποῦ δημιουργεῖ τὴν ἔκφραση. Γι' αὐτὸ ἢ ἀξία τῆς Τέχνης εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν ἀξία τῆς ἰδέας. ἘΟ Παρθενώνας λ. χ. δὲ θάτανε καλλιτέχνημα ἂν δὲν ἐξέφραζε μὲ τὶς δωρικές του κολώνες τὴ σοβαρότητα καὶ γενικὰ μὲ τὴν ἀρμονία του τὴν ἰδέα τῆς θεᾶς Λογι-

κῆς (μὲ τὸ ρεναϊκὸ νόημα). Χωρὶς τὴ μεγάλη αὐτὴ ἰδέα — ποῦ ἦταν τότε καὶ βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα, — ἰδέα, ποῦ ἐκφράσθηκε καὶ ἀποκρυσταλλώθηκε στὸ μάρμαρο, ὁ Παρθενώνας δὲ θάτανε τὸ ἀριστούργημα ποῦ βλέπουμε.

Ἐπίσης ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη ἢ συμφωνία — εἴτε αἰσθητικὴ, εἴτε ἠθικὴ — ἀποτελεῖ νόμος. Ὁ καλλιτέχνης, ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος, δὲν μπορεῖ νὰναῖ ὑπεράνθρωπος στὸ ἔργο του καὶ μερᾶνθρωπος στὴ ζωὴ του, χωρὶς ἢ μικρᾶνθρωπία του νὰ τὸν αὐτοεκμηδενίσει. Ὁ καλλιτέχνης, στὶς στιγμὲς τῆς ἀνωτερότητός του, ἅμα δημιουργεῖ, εἶναι πράγματι ὑπεράνθρωπος. Στεφθεῖ καὶ χαμογεῖ στὶς στιγμὲς ποῦ νικεῖται. Τὰ ψηλὰ ὅμως βουγά, ὅπου φθάνει ὁ καλλιτέχνης στὴν ὄρα τῆς δημιουργίας, εἶναι καὶ τὰ μέρη ὅπου θάθελε νὰ ζῆ πάντα. Δὲν τὸ μπορεῖ. Ἐξ αἰτίας τῶν ὑλικῶν ἀντικείμενικῶν δυνάμεων ποῦ τὸν νικοῦν καὶ ποῦ ὁ σοσιαλισμὸς ζητεῖ νὰ ἐξουδετερώσῃ. («Ὁ Σολωμὸς νικήθηκε ἀπὸ τὸν πλοῦτο», «νικήθηκε ἀπὸ τὰ ποτά», «μισοῦσε τὴ μάνα του» γιὰ λόγους χρηματικούς» κτλ.).

Αὐτὴ νομίζουμε εἶναι ἡ σοσιαλιστικὴ ἀποψη γιὰ τὴν Τέχνη καὶ τοὺς καλλιτέχνες. Ὁ ἀγαπητὸς μου σύντροφος Βάρναλης ἔδωσε μίαν ἐξήγηση, ποῦ χωρὶς νὰ ἐξηγῆ τὸ Σολωμὸ, δικαιολογεῖ θανατώσῃ τὸν Βάρναλη: ἐξήγηση ὑποκειμενικὴ. Σ' αὐτό, Βάρναλης καὶ εἰδεαλιστὲς» (διάβαζε ἀτομικιστὲς) κριτικοὶ τοῦ Σολωμοῦ συμφωνοῦν καὶ ἄς δώσουν τὸ χέρι.

Ὁ σοσιαλισμὸς, εἴτε ὁ ὑλιστικὸς μαρξικὸς, εἴτε ὁ ἰδεαλιστικὸς, ὅπως σήμερα τόνε θέλει ὁ De Man, δὲν ξεχωρίζει τὴν Τέχνη ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὴν ἰδέα. Ἰδέες καὶ Τέχνη (ἐκφράσεις) ἀλλάζουν μὲ τὰ χρόνια. Τὸ ἰδανικὸ ὅμως τοῦ ἐξενγενισμοῦ τῶν ἀνθρώπων ὅπου μᾶς ὀδηγεῖ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος καὶ ποῦ ποθεῖ νὰ φτάσῃ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι γιὰ τοὺς σοσιαλιστὲς, τὸ ὑψηλότερο ποῖημα ποῦ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν τελειότερη Τέχνη.

Ν. ΓΙΑΝΝΙΟΣ

Σ. τ. Ν. Ε. — Ὅσο καὶ ἂν διαφωνοῦμεν πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ κ. Γιαννιοῦ, δὲν εἰμποροῦσαμεν νὰρνηθῶμεν τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς τόσο καλογραμμένου καὶ ἀπὸ ἀληθινὸν διανοούμενον προερχομένου ἀρθρου. Ἡ «Νέα Ἔστις» θεωρεῖ τιμὴν τῆς νὰ χρησιμεύῃ ὡς βῆμα εἰς τοιοῦτους συζητητάς. Ἀλλωςτε τὸ ἀρθρον τοῦ κ. Γιαννιοῦ εἰμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν συνεργάτην μας κ. Βάρναλην νὰναπτύξῃ ἀκόμη μίαν φοράν τὰς ἰδέας του ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ζητήματος καὶ νὰ δειξῇ καλύτερα πόσον ἡ θετικὴ θεωρία του εἶναι ἀσχετὸς πρὸς τὸ δόγμα «Ἡ Τέχνη διὰ τὴν Τέχνη», ὅπως τουλάχιστον τὸ ἐννοοῦν καὶ τὸ ἐφαρμόζουν οἱ διάφοροι «ἐστέτες», «ὠραιοπαθεῖς» καὶ «ἡδονιστὲς» τῶν ἡμερῶν μας.

Αἱ μιμήσεις καὶ τὰμίμητα

Ὅταν παρεπονέθημεν. — ἢ ἐσημειώσαμεν, ὅπως θέλετε, — ὅτι μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς «Νέας Ἔστις» ἐνεφανίσθησαν ἕνα σωρὸ περιοδικά, τὰ

ὅποια δὲν ἔκαμναν ἄλλο παρὰ νὰ τὴν μιμοῦνται καὶ νὰ τὴν ἀντιγράφουν, κάποιον ἀπ' αὐτά, μὲ περισσὴν ἀφέλειαν, μᾶς ἀπήντησε: «Τί λέτε κεῖ! ὅλα τὰ περιοδικά τοῦ κόσμου εἶναι τὰ ἴδια.» Κεῖ μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκινδυνεύσαμεν νὰ τὸ πιστεῦσωμεν. Ἄλλ' ἢ ἐμφάνισις τοῦ «Παρθενώνας», ἑνὸς νέου περιοδικοῦ, μᾶς ἔπεισε πάλιν ὅτι εἴχαμεν δίκαιον. Ἴδου καὶ ἕνα περιοδικὸν ποῦ δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ τὴν «Νέαν Ἔστιαν»! Οὔτε σχῆμα, οὔτε σχέδιον, οὔτε ἀριθμὸς σελίδων, οὔτε κατάταξις τῆς ὕλης, οὔτε τιμὴ τεύχους, οὔτε «δεκαπενθήμερον», οὔτε «Περιοδικά καὶ Ἐφημερίδες», τίποτε ὁμοιον. Ὅλα, ὅλα, εἰς τὸν «Παρθενώνα» εἶναι διαφορετικά, δικά του, πρωτότυπα.

Εἶναι «μηνιαῖον ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικόν», μεγαλόσχημον, μὲ εἰκόνας, μὲ 32 σελίδας, «ἐκδιδόμενον ὑπὸ τὴν προστασίαν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων λογίων». Καὶ ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του «μελέτας, ἀρθρα καὶ λογοτεχνίαν ἐν γένει, ὠφέλιμον, εὐχάριστον καὶ ἀνέκδοτον».

Τὸ μόνον ποῦ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς αὐστηρὸς νὰ εὖρη τετριμμένον, εἶναι μία φράσις ἀπὸ τὸ πρόγραμμα, κοινὴ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ προγράμματα τῶν νεοφανῶν περιοδικῶν. Ἐννοοῦμεν τὴν «αἰσθητὴν ἔλλειψιν ἑνὸς περιοδικοῦ, ἑνὸς ὄργανου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου Ἑλλήνων». Πάλιν καλὰ ποῦ ἡ αἰσθητὴ αὐτὴ ἔλλειψις δὲν ὀνομάζεται ὅπως συνήθως καὶ «παντελής», διὰ νὰ μὴ μπορῆ κανεὶς νὰ πῆ «τὰ ἴδια Παντελάκη μου, τὰ ἴδια Παντελῆ μου»... ≡

Σὰ νὰ τὸ ξέραμε...

Εἴχαμεν τελειώσει τὸ σημερινόν μας ἀρθρον περὶ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, εἰς τὸ ὅποιον, ὀμιλοῦντες περὶ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δραματολογίου, προσθέτομεν ὅτι μόνον οἱ Ἀποστολίκηδες θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τὸ ἀρνηθοῦν. Κεῖ ἰδοῦ εὐθύς-εὐθύς ἕνας ἀπ' αὐτοῦς, γράφων περὶ τοῦ ἰδίου θέματος εἰς τὸ κίτρινον περιοδικὸν των, — τὸ ὅποιον ἀπρόοπτος ἐγένε στακτοπράσινον. — λέγει αὐτολεξεῖ:

«Μήπως ἡ δραματικὴ παραγωγή μας εἶναι τέτοια ποῦ νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ, μὲ τὸν ὄγκον καὶ μὲ τὴν ἀξίαν τῆς, νὰ τῆς ἀνοίξουμε τὸ δρόμον νὰ βγῆ στὸ φῶς;... Ποῦ εἶναι ἡ ἔθνικὴ μας δραματικὴ παραγωγή, δηλαδὴ ἔργα ποῦ νὰ ἐκφράζον τὴ ζωὴ μας καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὸ σπὸρον γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους;...»

Οἱ αἰώνιοι ἀρνηταί!

Περὶ τὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι κατ' αὐτοῦς ἡ ἰδρυσις Ἑθνικοῦ Θεάτρου εἶναι διωσδιόλου περιττή. Διότι, σὰς λέγουν μεταξὺ τῶν ἄλλων, δὲν θὰ προσέφερε καὶ δὲν θὰ ἐχρησίμευεν εἰς τίποτε, ἀφοῦ, ὡς κρατικόν, ὡς ἐπίσημον, δὲν θὰνεβίβαζε ποτὲ «τολμηρὰ» ἔργα. ἐπαναστατικά. Ὁραία ἰδέα! Ὄστε οὔτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον δὲν χρησιμεύουν εἰς τίποτε τὰ κρατικὰ θεάτρα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ ἐπίσης δὲν ἀνεβάξουν ἐπαναστατικά ἔργα!